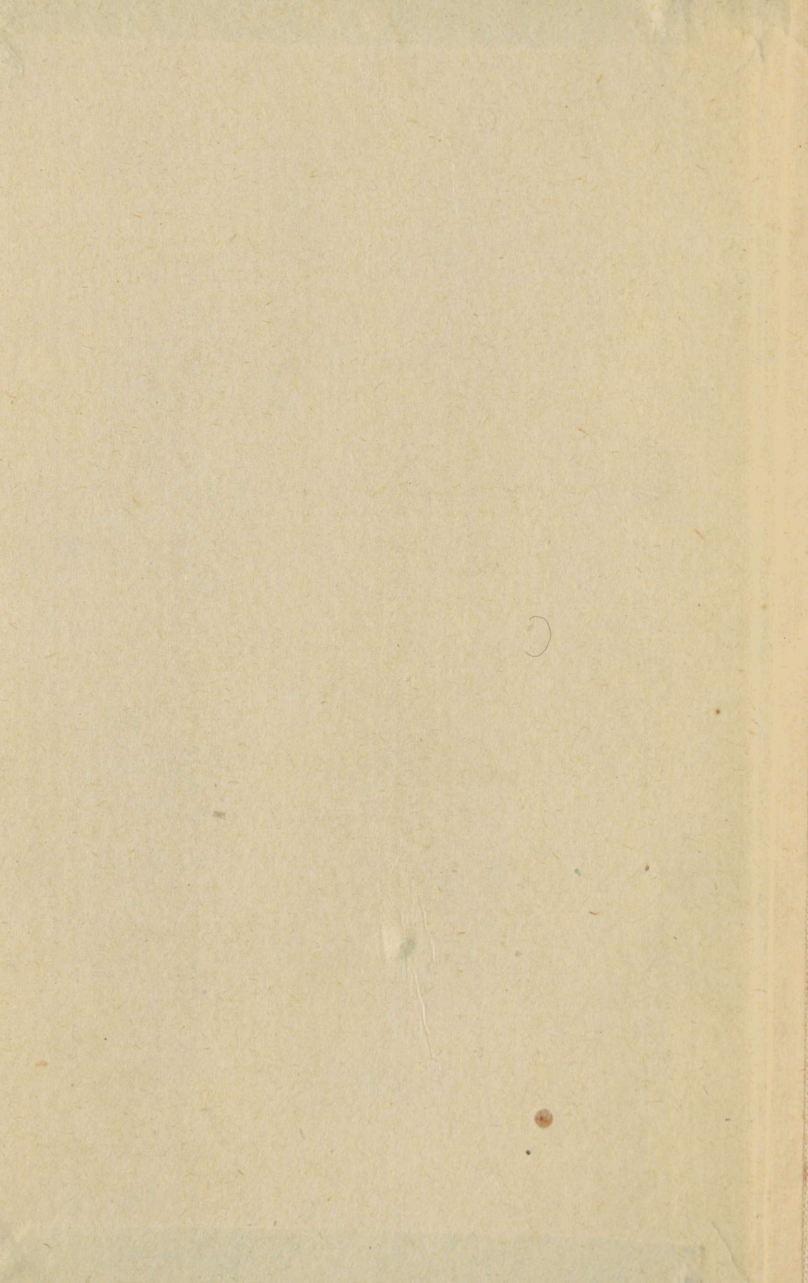

952

V-9065

Raamatu palve lugejale.

1. Hääd, mis minust leiad, õpi ja pea järeltegemiseks meeles!
2. Meie, raamatud, oleme auasjaks toas, laual ja riiulil. Ei näe ma välja küllalt nägus, siis ei ole see kõesti mitte minu enese süü. Meeldin ma Sulle aga juba oma välimuse poolest, siis — tahaksin samuti meeldida võimalikult kaua ka teistelegi veel. Sellepärast — hellust ning armastust minu vastu!
3. Ära puuduta mind märgade ning pesemata kätega.
4. Ära vii mind vihma ega lume kätte.
5. Ära lehitse mind ka märjakstehtud sõrmedega, sest see rikuks mind ja ei oleks tervishoidlik Sulle ega teistele. Lehitse mind parem kuivade sõrmedega minu parempoolselt ülemiselt nurgalt.
6. Ära kääna mu lehti ega lehenurki kahekorra, see rikub mind, teeb näotuks ja mu lehed hakkavad rebenema.
7. Ära toetu lugedes küünarnukkidega ega käsivartega minule, ära pööra mind lugedes pahempidi, ka ei kannata ma oma lehtede vahel pliatsid, sulepäid ja muid pakse asju, — sest need kõik murraksid minu selgroo. Õhuke, puhas paberileht minu vahel, — see hoidku lugemisjärje kinni.
8. Kui katkestad lugemise, ära heida mind lahtilöödult lauale ei kummuli ega selili, — löö kinni mu kaaned ja paiguta mind nagu kord ja kohus!
9. Minu kaantele ning lehekülgedele on kõik see juba trükitud, mis nende jaoks määratud. Ära tee sinna enam juure märkusi, arvamisi, kriipsutusi jne. omalt poolt.
10. Ära pane minu pääle asju, ega mind nõusuguste asjade pääle, mis mind rikkuda võiksid.

5 A-2548

P89.

~~17~~
~~12, 206~~

Karstufetöö foolis.

Nr. 5, 7.

P. Pöld.

Trükitud „Postimehe“ trükikojas, Tartus 1911.

Üld nr. ~~221~~ 591.

TARTU ÜIKOOLI
RAAMATUKOGU

i 33 19 1578

Järgnevate ridade ülesanne ei ole mitte selgeks teha püüda, et karstusetööga juba koolinooresoo keskel algust tuleb teha. Selle kohta ei võdi inimestel, kes alkoholi vastu võitlemise tähtsusest aru saavad ja selle raskesti tunnevad, mitte kahte arvamist olla. Sest selge on, et karstuseliikumises ainult siis kestvamaid tagajärgesid kätte võib saada, kui tulevikukandjaid, noortsugu, asjale sel ajal katsutakse võita, kus mõjuvaldamine tema peale kõige kergem on. Tahan allpool peaaegjalikult sellest kõneleda, kuidas karstusetöö koolis peab kujunema ja mis teesid kasvatajatel siin käia tuleks.

Iga tõlise kasvatuselise siht peab olema kasvatatava isiklik täius ja üleüldise õnn. Täiuse all mõistame meie kõigi teha-, hinge- ja vaimujõudude väljareenemist, iseäranis tugevat, kindlat tahtmist, mis ennaft oma tegemuses kõlblikest kohustest juhtida laheb. See tahtmine peab ühtlasi hea olema, s. t. ta ei pea mitte üksnes seda nõudma, mis temale kasulik, vaid ka oma kaasinimeste rõõmude ja walude järele küsima ja nendest kõike eemale hoidma, mis neile kahjulik; seda aga edendama, mis nende õnne rohkendab. Selles mõttes

peab iga tõsine kaswatus eneses ka täielist kars-
 kustu sijaaldama. Wõiks ju wahest selles täiuse
 paleust näha, kui inimene ka joomises mõõtu jaksab
 pidada, kui tema nõrkusele järele ei anna, waid igal-
 pool ja igal juhtumisel waimu enese üle lasseb walit-
 seda. See tähendaks inimese waba enesemääramise ja
 enesetaltjutamise teoksjaamist, inimese suurt wõitu looduse
 üle, et ta kõigist mõistab kasu omale saada, ilma et
 temale selle juures vähematgi kahju sünniks. Niisugune
 kõrge wabadus, peaks kahtlemata kaswatajate siht
 olema. Kuid meie aja teaduse walguses asja waada-
 tes peab ometi tunnistama, et see arwataw waba
 inimuse paleus õige puudulik on. Sest ajast saadik
 kui Soome õpetlane prof. Taawi Laitinen katsete
 waral selgeks teinud, et alkohol ka wähesel mõõdul
 inimese organismuse peale häwitawalt mõjub, peab
 ometi alkoholi tarwitamist k i h w t i tarwitamisega kõrwa
 seadma. Ja kes julgeks tõendada tulla, et alaline
 ehk ajutinegi enese k i h w t i tamine — selle nimega peab
 ka mõõdukalt alkoholi tarwitamist nimetama — waba
 enesemääramise awaldus oleks, kui see tarwitajale ene-
 sele kahju toob, weel rohkem kui see tema kaasinimeste,
 iseäranis tema järeltulijate kannatamisi ja wiletsust
 suurendab? Sest karskuseküsimumuse juures ei ole peaaugi
 mitte see, palju keegi juua tohib, ilma et see temale
 isklikult kahjuks on, waid misjuguuseid ü h i s e l u -
 lisi tagajärgefid sünnitab ükside joomine wõi joomata
 jätmine. Kui meie ühiselulijest seisukohast asja peale
 waatame, siis nõuab alkoholismuse läbi sünnitataw rüüs-
 tamine ja häwitus meilt täielist karskust kõige
 tõsisema inimuse nimel. Ehk muidu wõtame

meie raske vastutuse enese peale, et meie oma, olgugi mõõduka, alkoholi maitsemisega külgehaakawat joomakommet aitame ülewalpidada, nõrgemaid langemisele avateleme, oma järeltulijate elujõudu meelega vähendada ja rikume.

Sellest selgub, et karistus ühegi kasvataja ees-
tavast ei tohi puududa ja et karistuskasvatuse teed
needjamad on, mida iga otstarbekohane ja sihikindel
kasvatus peab käima. Kasvatusteadlased kõnelewad
n. n. „kasvatamast õpetusest“ ja tähendavad sellega,
et koolitundides tehtav mõttetöö see tegur on, mis
kõige rohkem harivad ja arendavad mõju lapse peale
avaldad. Sellepärast seisab ka õpetuse andmine,
kooliõpetaja elav seletus ja mõtete vahetus lastega,
meie aja koolides esimese koha peal. Ka karistusööd
koolinooresoo keskel püütakse kõigepealt otsekohese sõna
kaudu, karistuseõpetuse läbi teha. Tahetakse
laste arusaamisepohaste seletustega nende filmi selle
kohalt avada, mis alkohol kõikides oma ilmutuse ku-
judes tõepoolest on, püütakse nendes alkoholivasta-
seid tundmuisi elule äratada, et kõik vägijoogid neile
vastumeelseteks, karste elu aga armsaks, ihaldamise-
vääriliseks saaks. See selgitamise töö sünnib kooli-
tunnis, kas ettekirjutatud, kooliõpetajale sundusliku õpe-
plaani järel ehk jälle kooliõpetaja hea soovimisest mööda,
kui vabatahtlik peaaimesest kõrwalekaldu mine, või koguni
pealeõnatanundidel ehk õpetusevabadel aegadel.

Kui sunduslik õpeaine seati karistuseõpetus
sisse kõigepealt Põhja-Amerika Ühisriikides Hyde-
Park'i linnas, Massachusettsi riigis, a. 1878. Pea
järgnesiwad teised riigid, iseäranis pr. Mary H. Hunt'i

fihutusel, kes wäsimata jelle heaks tööd tegi. Praegu on karškuseõpetus kõikides riikides sunduslik, niisama nagu iga teine kooliaine. Tundide korraldus on mitmesugune: mõnel pool on karškusele üks nädalatund läbi aasta määratud, teisel antakse 14 nädalo jooksul 3 tundi nädalas, Main'is igapäew 5 minutit. Suuremalt osalt seisab õpetus terwishoiu ja füsiologia tundidega ühenduses. Õperaamatute kohta on ettekirjutatud, et $\frac{1}{4}$ ehk $\frac{1}{5}$ terwest sifust, kõrgemates koolides vähemalt 20 lehekülge (nõnda Pennsylvanias), karškuse asja kohta peavad käima. Kooliõpetajatelt nõutakse kõikidel sellekohast eksami, ilma milleta õigusi ei saa. Umbes niisamati on karškuseõpetus ka Ühisriikide naabrimaas, Kanadas, korraldatud. Mis Euroopa maadesse puutub, siis ei ole siin peale Soome, kus möödaläinud aastast saadik rahwakoolides 1 tund nädalas karškust õpetatakse, kusagil just Amerika seisukohale asunud. Isegi karškuse liikumise eesotsas sammujad maad, Rootsi ja Norra, ei ole veel iseäraliste sunduslike karškusetundideni jõudnud. Küll leidub aga siin eeskirju, mis terwishoiuõpetuse sunduslikuks tegemisega ka alkoholi kahju käsiwad selgitada. Niisamati pandakse kooliõpetajate seminarides alkoholi teaduse peale suurt rõhku ja püütakse mitmesuguste teaduslike kursuste waral kooliõpetajate teadmisi alkoholiküsimuses laiendada.

Nagu Rootsis ja Norras, nii on ka Belgias karškuseõpetus sundusliku terwishoiuõpetusega ühendatud. Siin kohustatakse kooliõpetajaid vähemalt pooltundi nädalas asjale ohwerdama, iseäranis laupäewal peale lõunat. Kontrolli pärast peavad õpilastel, vähemalt

wanemates klassides, heftid olema, kuhu nad sellekohased harjutused sisse kirjutavad. Kooli revisjoni puhul peavad inspektorid järel vaatama, et need heftid olema on. Ka Prantsusemaal on haridusministeriumi poolt mitmel korral sellekohaseid määrusi antud, kus ühes terwishoiu algmõistete selgitamisega ka alkoholi kahju peale kästakse tähelepanemist juhtida. Neid eeskirju ei ole aga igalpool mitte tähelepanud ja on paistad, kus koguonna walitjustes istuvad alkoholi intressendid karstusetoõ vastu koolis otse waenulised on.

Inglismaal, mis Põhja-Amerika Ühisriikide korral üks karstuse emamaadest on, oli jenni ajani karstuseõpetus täiesti eraalgatuse asi. Siin töötasid laste keskel n. n. lootuse-salgad (bands of hope), siin tarmitati plaanilikult rändajaid kooliõpetajaid, kellest mõned aastate jookkul tuhanded kõned kooliõpilastele pidanud (näit. Charles Smith 10 aasta jookkul 5740 ettelugemist). Käesolewal aastal on ka siin kooliõpetajatele sunduslikuks tehtud kolm korda aastas igas klassis õpilastele joomise kahjust rääkida. Mendel tundidel, mis üleüldise terwishoiu osa on, tutvustatakse alamal astmel õpilasi toitmisewiisidega, juhitakse keskastmel tähelepanemist alkoholi kahju peale üksikutel juhtumistel, kuna ülemal astmel alkoholi ühiselulist kahju tundma õpitakse.

Si leidu küll palju neid, kes nõudma tuleksivad, ka meie juures tehtagu karstuseõpetus sunduslikuks õpeaineks ja seatagu tema jaoks eritunnid sisse. Meie kooliolusid silmas pidades oleks kaswatuslikest seisukohast raske niifugust nõudmist kaitsta. Sest esiteks

on, nagu teada, meie õpetavad juba muidugi kõiksugu ainetega üleliiga koormatud. Meie peame keskkoolides teeli õppima nii palju, kui neid naljalt kusagil mujal õpitakse, nii et hulka väga tähtsaid aineid, nagu looduseteadused ja ajalugu, võrdlemisi väheste tundide armuga peavad leppima. Meie rahvakoolides kuulub suurem aeg võitluse peale riigiteele raskustega ja katekismuse salmidega, kooliaeg aga kestab vaevast kolmteistkümnendal 120—130 päeva. Kuhu mahutame siin iseäranis karstuseõpetuse? Teiselt tuleb küsida, kui kaugele meie rahvakoolis karstuseõpetusega võime tungida, kui muudes ainetes, mis sellega lahutamata ühenduses, nagu looduseteaduses ja tervishoius, algmõisted puuduvad. Mis aitab siin, näituseks, põhjalik ja asjatundlik seletus alkoholi toiduväärtusest, kui koolis ülepea inimese keha tegemusest ja toitmisest juttu ei tehta? Tahame meie oma algkoolides tõesti selle piiridesse jääda, mis lastele arusaadav, mis nende üle üldiste teadmiste tase kõrgusel liigub, siis ei leia meie iseäranis karstuseõpetusele mitte küllalt pinda. Karstuseõpetus jääks, teistest ainetest üle ulatades, õhku rippuma ja tooks vaevast oodatud tulu. Nimelt põhjaliku kooliuuenduse juures, kus õpeaega mõne aasta võrd pikendatakse (Põhja-Ameerikas, Rootsis, Norras kestab rahvakooliaeg 7—8 aastat, Soomes 4), uusi õpeaineid juurde võetakse, mõnda õpeasja vähendatakse, võiks karstuse erioõpetuse kühimuse tõsiselt päevakorradele tõusta.

Uga ka siis oleks põhjust kahelda, kas teda iseäranis kooliaineks teha. Sest kooli õpetuseainelt tuleb rohkem nõuda, kui praegune karstuseõpetus pak-

fuda juudab. Nagu maadeõpetus meile maad, kui inimeste elutingimiste loojat kujutab; nagu ajalugu rahwaste kulturalise edenemise teesid katjub walgustada; nagu usudõpetus elujaatawat usku ilma headuse, ligimise armastuse ja tõepüüdmise paleuste kõrguse sisse tahab äratada; nagu matemaatika inimese mõtlemises walitsewat arwu, aega ja ruumi õpetab ära tundma — nõnda peaks iga teine kooliaine rahwakoolis algeid pakkuma ilma ja elu üleüldsemaks arusaamiseks, mille põhjal pärast iseiseisew ilmawaade wõib kujuneda. Karstuseõpetus on, selle mõõdupuuga mõttes, liiga piiratud, liiga spetsialne ja üksikasjaline, lühidalt: enam kõrgema kooli aine. Pealegi mahub tema oma siju poolest teistesse üleüldistesse ainetesse, nagu usuõpetus, looduselugu, maadeõpetus, rehkendus väga hästi ja loomulikult ära. Tema iseiseisew tähtsus oleks see, mis mõnel süstemil on, kus üksikult siin ja seal waadeldud ja seletatud nähtused teatavast seisukohast järjestatakse, ritta seatakse. Kas aga rahwakoolis seda luua suudatakse?

Edasi räägiks iseiseiswa karstuseõpetuse wastu koolis, millele eritunnid pühendatud, selle aine waesus positiwiliste, loowale tööle äratawate elementide poolest. Inimese hinge tõmbawad enam elu walguse-, kui warjuküljed ligi. Meie oleme kõik oma mälestustes nii suured optimistid, elu roosiliseks tegijad, et ifegi kõige walusamad filmapilgud ja halvemad sündmused tagasiwaatamisel teatava armsuse helgi omandawad. Sellepärast nõuab Spinoza, et tarwis on lastele enam woorustest ja tugewusest ning selle kättesaamise teedest kõneleda, kui ebaroorustest ja

nõrkustest. See, mis hea on, peab võimalikult hülgama, mis halb, sellest tehtagu vähem juttu. Wa-gatsejate suur wiga olewat see, et nad paremini eba-woorusi laita oskawad, kui woorusi õpetada. Muidugi mõista võib ka karškuseõpetust mitmetigi positiwiliselt, elujaatawalt kujundada, võib siin lastele tugewuse ja mehelikkuse, südamliku armastuse ja hoole eeskujud filmade ette tuua. Kuid see osa karškuseõpetusest kuulub enam usu- ja kõlbluse õpetuse piirkonda ja ei ole mitte tema iseloomu määrawaks aineks, kuna peaa-sjaks ometi k u r w a d tõeasjad alkoholi terwist ja perekonna õnne rüüstawast mõjust jääwad. Nende nähtuste kohta ei tohi filmi kinni pigistada, ka neid peab laps nägema õppima ja nendest aru saama, kuid jeda eritundide aineks teha oleks liiga ühekülgne. Need oleksiwad tunnid, kus elu kurbtus ja wiletsused õpilaste waimufilma eest mööda lähekiwad, kus rõõ-must wäljawaadet ja päikese paistet ei ole — kui mitte otse teiste ainete walda ei taheta astuda.

Ei wõi jätata, et alkoholismuse hädaoht kohu-tawalt suureks on tõusnud ja tema wastu wõitlemine ehk erakorralisi abinõusid kähib tarwitusele wõtta, nagu jeda iseäralise hooga, iseseiswatel tundidel jaga-taw karškuseõpetus oleks. Kuid inimesesugu ei tungi mitte erakorraliste abinõundega eduteel edasi, waid wiisal tööl, mis elu seadustega, ka inimese hinges walitsewate wõimete ja jõududega rehkendab.

Sellepärast tuleks ka karškuseõpetusele koolis võimalikult loomulik paik anda, kus ta mitte midagi erakorralist ei esitaks. Ja see paik oleks teiste üleil-

difemate õpeainete piirkonnas. Teiste sõnadega ütelda: karstufõõpetus tuleb teiste õpeainetega ühendada. Sellejuures võib temal väga hästi õpeplaanis kindlasti määratud kohad olla. Aga mis peasi on: asjaga tulda seel ette, kus filmipilt kõige parajam, kus lapsed kõige vastuvõtlikumad, kus küsimus alkoholi kohta läbiwõetawast materjalist iseenesest järgneb.

Kuidas see ühendamine ka meie juures võimalik oleks, selle kohta allpool mõned näitused.

Üks kõige kohasematest ainetest karstufõõpetuse jaoks meie rahwakoollis oleks usuõpetus. Tuba sel põhjusel, et tema jaoks rohkesti tundisid on, siis aga ka sündsaate ühenduspunktide pärast.

Kooliõpetaja arendab, näituseks, e s i m e s t k ä s t u harutades mõtet, et Jumalat peab üle kõige asjade kartma, armastama ja tema peale lootma. Ta seletab, et see tähendab, et kõike, mis õige, hea, auus, ülemaks asjaks tuleb pidada, ja näitab, kuidas Kristus ja apostlid, mitmed kangelased ja juured ajalooos walmis on olnud tõele kõik ohwriks tooma, oma elu õiguse eest jätma, kuidas nad jelles elu õnne leidnud. Kooliõpetaja räägib lastega ka sellest, kuidas inimesed õnne mujal otsiwad, mitte Jumala riigis ja tema õiguses, kuidas rahaahmus, neid ülekohtu tegema ajab, inimeste kartus tõtt tunnistamast keelab (wõõraste jumalate teenimine) jne., Ta võib siin ka alkoholi kui wäärjumalat kujutada. Lapsed tulewad, kui neile mõte „teisi jumalaid teenima“ selgetks saanud, isegi selle peale, et ka wiin ebajumal on. Mõtte juures peatades, võib selle peale

tähelepanemist juhtida, kuidas noored inimesed, teiste pilget ja naeru kartes, jooma lähewad, ehk nad küll tunnewad, et see õige ei ole; kuidas joomine inimest järk järgult wangi wõtab (enne wõtab mees klaasi, siis klaas mehe), teda enese orjaks teeb, kes teistest ei hooli, waletama walmis on. Wõib ka selle peale rõhku panna, et mõnu otsimine wiinas enesejumaldamist tähendab: inimene küsib ainult, mis temale filmapilt rõõmu teeb, toogu see teistele ka kõige raskemaid õnnetusi kaela.

K o l m a s k ä s k annab põhjust, pühapäewa õigest möödasaatmisest rääkides ja pühapäewa ajawiidete juures wiibides, ka alkoholi- ning joomalõbusid puudutada. Õiged pühapäewa lõbud peawad meid jõuu poolest wärskendama, meile uut töö rõõmu ja elujulgust andma. Kuidas on aga alkoholi rõõmudega lugu, mis iseäranis pühapäewadel nii otsitakse? Meed rõõmud petawad. Alkoholi on kawal waenlane, kes meie mõistuse ära segab, et meie eneste filmis kõige paremad, kõige targemad ja tublimad inimesed oleme, ta paneb tantsuma, laulma. Aga tagajärjed? Haige pea, halvem töö, halb südametunnistus, tühi pung. Ja mis weel halvem: jagedasti tülid, peksmised, püstitamised ja muud kuriteod. Just pühapäewal sünnib kõige rohkem kurja ja peaaesjalikult alkoholi mõjul. Et seda näidata, wõib ka armustikku appi wõtta, kui õpilaste waimline arenemisejärele seda lubab. Soowitan oleks ka seda filmade ette seada, kui toored ja inetumad kõik alkoholilõbud on. Nende asemel tuleb paremaid otsida: loodusesse minemist, sõpradega läbikäimist, mängu, laulu, lugemist, sporti jne.

Ka neljandama kÄsu juures ei pÄÄse alkoholi kÄsimusest mÖÖda. „Sina pead isa ja ema auustama“, see nÖudmine toob ka kÄsimise keele peale, kas seda igakord ka wÖib. Lapsed on kÖit kuulnud, nii mÖnigi seda ise tunda saanud, et mitte kÖit isad eeskujulised ei ole. On neid, kes waljud, armastufeta, kes nÄdalapalga Ära jöowad, naist ja lapsi kodu nÄlgida lasewad, peksawad. MÖni satub wangigi. Et ka niisugust isa armastada wÖib ja tuleb, selle selgitamiseks peab kooliöpetaja lastele näitama ¹⁾, et mitte ainult lapsed wanemate hoolde ei ole antud, waid ka wanemad laste hoolde. Ükski inimene ei lähe kaduma, kui weel kedagi olemas on, kes hea fisse tema sees usub, kes teda weel usaldab. Oma armastusega wÖiwad lapsed wanematele kaitseingliteks saada. Kooliöpetaja ei peaks mitte „lakkujaid“ ja „joodikuid“ tundma, waid joomahaigeid kes ka astundmust ja kaitset tarwitawad. Tuleb näidata, kuidas alkoholi himu pärandataw on, kuidas haiguste läbi nõrgestatud tahtmine tema põhjusiks saab. Inimesed ei joo mitte kÖit hea meele pärast. Paljud katsumad häda ja muresid tema abil unustada, vastustest üle saada, enmast edasiwõitlemisele julgustada. WÖib olla, on isa noores eas ka halbade eeskujude mõju alla sattunud, halba seltskonda juhtunud, kus joomist mehijuse tundemärgiks peeti ja ei saa nüüd wanas eas halvast kombest enam lahti. Joodikud on õnnetumad inimesed, selle üle mitte naerma ei pea. Ka lapsed wÖiwad selleks kaasa aidata, et isa ennem koju tuleb, kui õllepoodi lähleb.

KÄsimuse juurde jõudes, kui kaugele peab sõna kuulmine wanemate wastu ulatama, seatakse harilikult juhtmÖtteks üles: Sumala sõna peab enam kuulma,

1) KÄidud on siin Fr. W. Foersteri „Jugendlehre“ järele.

kui inimeste sõna. Kui wanemad midagi halba käsiwad teha, siis ei tohi seda täita (Jonatan). Ka joomisele ei pea laps enmast wanemate läbi, kes oma teadmatuses seda mõnitord nõuawad, et poeg klaasi tühjaks rüüpak, awateleda lastma (Mandi Granfelt „Karskuse töös“ lehek. 12. „Sindref Tugew“).

Muidugi mõista nõuab nende küsimuste harutamine kooliõpetajalt palju takti ja õrnat peenetundlust, et ta lapsi wanemate vastu üles ei kihutaks, ja laste südames paremate tundmuste iduõid ei rikkuks.

Wiies käsk annab kooliõpetajale põhjust wiinajoomist kui teiste ja enesetapmist kujutada. Wiin on fihwt. Teda nimetatakse küll eluweeks, wedelaks leiwaks, soojuste andjaks, aga tema toiduwäärtus on — null. Tõudu ta juurde ei lisa, waid wõtab seda ära, soojust ta ei anna, waid riisub seda. Ta teeb inimese haigeks (jooanud olek — haigus). Wiina tarwitamine, ka mõõdukasgi, häwitab terwist. Wiin lühendab iga, rikub seedimise elundid, nõrgendab kopsu, neeruid, südant ja weresooni, sünnitab erguhaigusi. Wiina klaasi upub aastas rohkem inimesi kui merde. Wiina jooja mõjub halwa eestujuga teiste nõrgemate peale. Wiinajooja toob perekonnale kahju, tema lapsed on nõrgemad, kui karskel inimesel. Kes teisele wiina pakub ja teab, et see kahju toob, saab teise tapjaks. Sellepärast ei pea wiina jooma, ega ka teistele tooma.

Ku uenda käsu juures tõuseb küsimus: kuidas jaksame karsinasti ja puhtasti elada? Ka siin on paras paik alkoholi hädaohu eest hoiatada. Tahame meie seda mõelda, rääkida ja teha, mis auus ja puhhas, siis peame endid wägijookide eest hoidma. Meed segawad mõistuse, häwitawad häbitundmuse, mis meid aitab wahet teha kõlbliku ja kõlbmata wahel;

nad nõrgendavad tahtmise jõudu, mis meile võimu annab kiusatusele vastu panna. Sellepärast tuleb täieliselt karstust pidada. Parajus ei aita, ei vii sihile, vaid on koguni õige kardetav, šalalik vaenlane.

Suuremate õpilaste tähelepanemist võid ka selle peale juhtida, et alkohol üks suguliku kõlvatuise juurematest sünnitajatest on.

Seitsmenda käsu harutamine toob meile iseäranis alkoholi majanduslike kahju lähedale. Alkohol teeb inimese vaeseks. Vaesus sunnib sagedasti varastama. Inimene peab aga varaga nõnda ümber käima, et temal enesel „mustal päeval“ tagavara oleks, et temal ühtlasi oleks anda nendele, kes puudust kannatavad. Kui palju meil Gesticgi aastas ära juuakse! Mis selle rahaga teha võiks!

Üheksanda ja kümneanda käsu läbitöötamisel, kus halbadeist himudeist, kui kurjade tegude algusteist kõneldatakse, võid ka alkoholihimu, joomahaigust, puuditada.

Käskude lõpusõna ja teine õpetus (patust) sunnivad meid iseäranis alkoholi ja pärimuse juures peatama. Vanemate patud nuheldakse laste kätte: joodik jätab omastele kurva päranduse. Meie teod ulatavad kõik kaugemale oma järeldestes, kui meie seda mõelda suudame.

Ülevalpool kirjeldatud viisil asja käsitades, leiame meie katekismuses ka teisa juhtumisi karstust jutlustada.

Mitte vähem võimalusi ei paku meile piiblist lood, kus mitmesgi loos otse wiinast jutt on. Rõõkidele tuttavad on sellepoolest lugu Noa wiinamägedest, Belshatjari joomapidu, Taanieli karstus, Kaana pulmad, ära kadunud poeg (wiin teeb vaeseks) ja m. m.

Ka siin tuleb jedašama teed käia, mis katekismuse harutamisel. Võtame näituseks „Kaana pulmad.“ On siin peamõte: „Olge rõõmsad rõõmsatega“ selgeks tehtud ja näidatud, et Jeesus pidu laialiminemist ära tahtis hoida, siis tõuseb tahtmata küsimus: kas siis ilma viinata pulmi ei oleks pidada võidud? Kooliõpetaja näitab, et sel ajal viin igalpool pidul pidi olema. Teda peeti toiduaineks, rõõmutoojaks, ilma milleta läbi ei saa. Ei teatud mitte sel ajal, et alkohol kahjulik on. Pealegi ei joodud seal mitte nii kangeid jookisid kui meil. Piibli viin on enamasti magus viinapuu mahl, mida sagedasti weega segatult joodi. Oli küll ka kangeid jookisid olemas, kus viinale mitmesuguseid uimastavaid rohtusid juurde oli lisatud, kuid nende tarvitamise vastu räägib piibel tervedaid sõnu. Meie juures on lugu teine. Meie teame ka, et alkohol igal kujukal kahjulik on. Sellepärast ei taha meie ka pidudel mitte juua, isegi terve viina mitte; sest keegi ei saa selle läbi termemaks, kui meie enestele kihvti jisse võtame. Kui Kristus praegu maa peal elaks ja alkoholi rüüstavat mõju näeks, tema oleks tingimata karistlane.

Praegu kirjeldatud tee ei ole mitte ainuke ja ettetoodud mõtted mitte ainukesed. Kergesti võib kooliõpetaja, kes karstuse asja tunneb, uusi ühendusejildasid luua käsitatava aine ja alkoholismuse küsimuste wahale. Muidugi mõista ei tohi tema selle juures mõtteid farmupidi juurde fiskuda. Riisamati peaks tema ennast hoidma lastele liiga paljuga igawaks minemast. Alati pidagu tema laste teadmiste tagawara ja arenemisejärku silmas ja teifendagu

selle järele küsimuse käsitlemist: väiksematega töötades jäetagu mõnigi asi välja ja püütagu õige konkretlikkuses ning näitlikkuses fujudes asja walgustada. Head materjali seletuste elustamiseks võib selle jaoks Mandi Granfeldti (Leeni Bloomppuu) karškuseõperaamatust „Karškuse töös“ leida.

On kooliõpetaja ainus terve klassi kohta, nagu see harilikult alamal astmel wiisiks ja nagu see ka kaswatussteadlikelt otstarbekohaseks tunnistatud, siis on õpetus enam koondatud (kontsentratsioon) ja kooliõpetajal ferge ka teistes õpeainetes karškuseküsimusega tegemist teha ja jällegi uutelt seisukohtadelt asja peale laste tähelepanemist juhtida. Seda võib tema niisästi keeleõpetuse, kui ka rehkenduse ning geograafia tundides, iseäranis aga looduseloos ja terwiseõpetuses teha, kui neid aineid õpetatakse. Rõrgemal astmel ja suuremates koolides, kus ained üksikute kooliõpetajate wahel ärajaotatud, tuleb karškuseõpetust ikka ühe ehk paari teatava ainega siduda, nõnda, et näit. alkoholi mõju inimese organismuse kohta inimese keha tegewust ja terwishoidu käsitlemas õpeaines läbi wõetaks (see kannab mitmelpool mitmesuguseid nimesid: antropologia, hügiene, füsiologia, biologia), alkoholi tekkimine (käärimine) lahutuseteaduses jne. Asja kasu nõuab, et õpeplaanis kohad enam vähem kindlasti oleksiwad ära määratud, kus ja mis puhul temast juttu tuleb teha.

Et mitte lagedate sõnadega asjast üle minna, olgu mõned juhatused selle kohta antud, kuidas alkoholiteadust ka lugemise ja kirjutamise, rehkenduse ja maadeõpetusega ühendada.

Lugemisetundides peab muidugi lugemiseräämat ja kirjutusetundides karšufemõtelised eeskirjad, nagu neid näit. Hollandis tarwitatakse, appi tulema. Lugemiseräämatult tuleb kõigepealt jeda nõuda, et ta rõõmsat klaaside kõlinat ja alkoholi tuju kõrgeks ei kiidaks, „karastawat“ ja „kosutawat“ wiina ning õlut ei ülistaks. Teiselt poolt peab tema aga ka süüdsaid lugemiseräämatid pakkuma, mis otsekohe ehk kaudselt alkoholi mõju selgitawad ja kooliõpetajale põhjust annawad omalt poolt mõnda õpetust ja seletust juurde lisada. Sreenesest mõista ei tohi need tüki oma wäärtuse poolest teisest raamatus ettetulewatest paladest madalamal seista.

Mis liht profas on kirjutatud, olgu elaw ja ülewaatlik, et lapsed kerge waewaga teda ümberjutustada suudawad; mis ilukirjanduslist kaadi kannab, ärgu tükkigu oma tendentsiga wägisi peale, et tõelikkus selle all kannatab; mis luuletõõ, olgu terve ja ümarmargune kaju ja aine poolest — olgu kunstitõõ. Rana suuremate ja kaugemale jõudnud rahwaste (Saksa, Taani, Soome) kirjanduses juba kaunis rohkesti nüüsgust täiewäärtuslist karšufematerjali leidub, siis on nendel sellekohaste lugemiseräämatu tükkide muretsemine wõrdlemisi kerge ja on neid ka mitmel pool tarwitatud. Ka meie juures on M. R a m p m a n n i lugemiseräämatu katset tehtud karšufele lugemisetundides teed tasandada, kuid süüdsa materjali puudusel ei wõi weel sellega, mis pakutud, kõigiti rahule jääda. Ometi on algus olemas ja, hakkab ka meie pödur laste karšufekirjandus kosuma, siis jõuame ehk mõni hea samm edasi.

Rehkendusetunnis võib lastele ülesannete kaudu alkoholi kahju näidata. Muidugi ei tohi fooliõpetaja siin asjast kõrvale kalduda ja pikki seletusi andma hakata. Ta peab meeles pidama, et tund ikka rehkendusetund on ja sellepärast võib ainult ülesannet enmast möödaminnes lastele midagi rääkida lasta. Kui ülesandeid rohkem tegeliku eluga kofkufõlasje püütakse seada ja mitte, nagu praegu veel sagedasti viisiks, olemata asju ette ei tooda; kui teiselt poolt mitte ühe aine juurest teise juurde ei hüpata (kaupmehe juurest weetõrte, hobuste, hestide juurde), vaid ülesandeid teataval tunnil ka siuliselt ühe aine ümber koondada katfutatse (kontsentratfion) — siis võib sel teel mõndagi ära teha. Näitufeks mõned ülesanded:

I. Ühel isal oli kats täiskaswanud poega, Jüri ja Jaan. Iga pühapäewal andis isa kummagile 50 kop. taskuraha. Jüri tarwitas selle raha kõrtfjis sõpradega õlle peale ära, Jaan aga oli karstufekõnel käies kuulnud, et wiin ja õlu terwifese kahjulifud, ning ei läinud sellepärast kõrtfji, waid pani raha kõrwale ning andis iga aasta lõpul hoiufasfasse, kust ta $4\frac{1}{2}\%$ sai? Kui isa 10 aasta pärast ära suri, jagas ta talu, mille suurus 150 wafamaad oli, poegade wahel ära. a) kui suur oli Jaani warandus, kui wafamaa 35 rubla maksis? b) Mitu pudelit õlut oli Jüri oma raha eest saanud, kui pudel 10 kop. maksab?

II. Kui Jüri ise peremeheks sai, hakkas ta weel sagedamini kõrtfjis käima, sest klaas klaasilt kaswas tema himu wiina jäärele suuremaks. Kõrtfjis raiskas ta nüüd kolm korda rohkem, kui ennemalt; peale selle läks tal iga nädal tööpäew wiina tagajärjel kaduma. Talu tõi temal 285 rubla puhast kasu fisse. Kord warastati temal, kui ta kõrtfjis joomasõprade feltfjis

aega viitis, 120 rublane hobune, 45 rublane wanker ja 12 rubla eest kraami ära. Kui tema aasta lõpul sulajele palka tahtis maksta, pidi ta laenu tegema. Kui suur oli Jüri wõlg, kui tööpäewa 80 kop. hinnata?

III. Viie aasta pärast wiibis Jüri enam kõrtjis, kui kodus. Töötegitajad sai temast kaks päewa nädalas. Talu sissetulekud wähenesiwad, kulud rohkenesiwad. Jüri tarwitas päewas läbisegi $\frac{1}{2}$ toopi wiina à 52 kop., 4 pudelit õlut à 12 kop. 50 töönädala kohta äraraisatud tööpäewadel tuli palgalistele ühes jõögiga 85 kop. päewas maksta. Mitme aastaga on Jüri pankrott kui tema talu sissetulekut weel ainult 210 rbl. aastas oli? ¹⁾.

Räidatud wiisil wõib ülesannet weel edasi jät-
fata, kas wõi sel kujul, et Jürit waestemajas surra lastakse, tema lastest keegi totter on ja walla toita jääb. Küsimus oleks, mis Jüri joomine ühiskonnale maksuma lähed ehk mitmele lapsele oleks jelle raha eest priikooli anda wõidud, prii raamatud jne.

Toon weel ühe näituse G. Herrigeli ja M a n g i Rehkenduse ülesannete kogust rahwa- ja kehtkoolidele" (Rechenbuch für Volks- und Mittelschulen).

Üks riidewärwija andis pulmapäewal oma nae-
sele, kellega ta ühes wabrikus töötas, töötuse, et ta temale iga päew 20 penni 2 klaasi õlle jaoks annab, kuna ta ise päewas 6—8 klaasi ära joob. Aasta pärast jäi wabrik finni. Töölisele pakuti naabrilinnas wäga tulusat tööd, aga tal puudus sinna sõiduks tar-
wilik raha, sest et ta iga ülejääwa rahatüki kõrtsi oli kandnud. Seal andis tema tubli naene temale 365

1) Ülesanded on ainult näituseks, arwud wäljarehken-
damata.

kahetümmepennilist raha, mis ta sel kombel oma suu eest oli kokku hoidnud, et neid 2 klaasi õlut päevas mitte ei joonud. Selle läbi liigutatud ja häbitatud mees, kes ennemalt kergemeelne olnud, hakkas nüüd ka kokku hoidma, ajutas pärast omale töökoja viimati wabriku ja sai rikkaks meheks. a) Misjuguise summa oli tark naene kokku hoidnud? b) Kui suur kapital oleks 3% nii suurt kasu toonud?

Vastus: a) 73 m. b) 2433,33 marka, seega päris ilus summa!

Ufinus ilma kokkuhoidmiseta ei too kasu; ufinus kokkuhoidmisega on jõuukuse ema!

Et meil kahjuks jellekohajed ülesannete kogud puuduvad, siis peab kooliõpetaja karstuseülesandeid ise looma. Nagu neist näitustest järjeldada võib, ei ole see aga mitte raske.

Mis maadeõpetusesse puutub, siis ei saa selle tundides ka just mitte pikemalt karstusekõhjumuste juures viibida. Nagu teada, ei peatata siin mitte üksikasjaliselt ühiselu nähtuste juures, waid ainult sel määral, kuidas need teatava maakoha loodusetingimistega (seisukoht, kliima, pind, taimeriit jne). ja rahwa iseäraldustega ühenduses on. Ometi võib möödaminnes nii mõndagi märkust joomise kahju kohta teha. Tuleb, näit., ¹⁾ kodumaa õpetuses nimetada, et Tartus ehk Tallinnas, „Seewaldis,“ wainuhaigete majad (hullumajad) on, siis peab ka seletust andma, kes seal sees on ja et paljud wiina tagajärjel sinna

1) Tarwitatud W. Bode „Schule und Alkoholfrage.“

fatuvad. Räägitakse wangimajast, wõib meelde tuletada, et 42% kuritöödest alkoholi mõjul sünnib.

Kartulipiirituse tööstust kodumaal puudutades, saame selle tarvitamisest rääkida ja mis ta loomu poolest on. Rheini ja Moseli jõed annavad põhjust weinist kõneleda, Prantsusemaa — šampagnerist ja kog-nakist, Portugali — portweinist, Baieri — õllest, Inglise, Rootsi, Norra — karstuseliikumisest, Türgimaa — et muhamedlased wiina ei joo. Indianlaste juurde jõudes, nende väljasuremist konstaterides, tähendame, et metsrahwad „tulewe“ läbi endid wae seks joomad ja otša saamad. Põhjamaade uurimistest jutustades toome Nanseni tähelepanekud ette, et wiin külma wastu ei kaitse, waid nõrgaks teeb ja m. m.

Wäga sünnis on karstuseõpetust ka loodus-õpetusesse wõtta, kus seda ainet õpetatakse. Peatükid kartulist ja selle saadustest, odrast ja maisist lubawad kooliõpetajat põletatud wiina ja õlle juures peatada, wiinapuust, aiamarjadest — marjawiina ja koduste wiinade juures. Inimese kehahitust tundma õppides wõib ka alkoholi tarvitamise läbi sünnitatud rikkeid kirjeldada ja ka näitlikult sellekohaste piltide ehk mudelite, wõi koguni piirituse präparatide waral ette tuua jne.

Nagu näha, on wõimalusi karstust muu õpetusega ühendada wäga palju. Kui ülewal mõnda nendest üksikute õpeainete piirkonnast ette on toodud, siis ei tule aga seda mitte nõnda mõista, nagu peaks karstuseõpetus kõikidest õpeainetest tähendatud wiisil ühel ajal läbi käima. Ei, waid ühel aastal katse-

taske asja peale iseäranis ühest küljest rõhku panna, teisel aastal teisest.

Kas aga asja läbiviimist kooliõpetaja waba tahtmise hooleks jätta, wõi tuleb ta sunduslikuks õpetamiseks teha, olgugi sel kujul, et ette kirjutatakse aastas wõi poolaastas vähemalt korda kolm neli karskusest juttu tegema?

Kuigi sunduse juures kindel on, et kõik kooliõpetajad karskust õpetavad ja et kõik lapsed alkoholi hädahoolest kuulda saavad, ei wõi seda meie oludes weel mitte soowitawaks pidada. Kui see Põhja-Amerika Ühisriikides, Kanadas, Soomes wõimalik on, siis sellepärast, et suurem osa kooliõpetajaid täielised karsklased on (neist on nimetatud maades enam kui $\frac{2}{3}$ naesterahwad). Meie kooliõpetajate karskus on aga weel väga wäikene. 1908. a. teadete järele oli 2000 karsklase hulgas 124 kooliõpetajat, mis arwata laste, et meil ülepea umbes 150 kooliõpetajat = karsklast on. See on umbes 9—10% meie Eesti kooliõpetajate kogust. Tahaksime meie selle peale mõjuda, et karskuseõpetus sunduslikuks tehtaks, siis peaksivad meie kooliõpetajad kõik karsklased olema. Sest karskuseõpetuse head tagajärjed olenewad kõige suuremal määral kooliõpetaja isikust. See peab, kui ta karskust õpetab, ise tingimata karsklane olema. Kes arwab, et teadmine iseenekest jõud on, tulgu ta selle poolt tahes, esisib väga. Sest teada on, et kõik mõjud, mis jäädawad peawad olema, hingest hingesse suggestiooni teel edasi antakse. Kooliõpetaja peab tunnis teatava elemwise looma, peab oma hingelise osawõtmise läbi asja wastu lapsi nägema, aruajama ning hin-

dama panema. Lastel peab tunne olema, et kooliõpetaja mitte muidu ei räägi, et temal enesel fiibe tõsi taga on. Seisab kooliõpetaja ise kaugel sellest, mis tema seletab, siis tunnevad õpilased seda pea läbi, et asi korras ei ole. Kui nad veel nägema juhtuvad, et kooliõpetaja ise selle vastu teeb, mis tema räägib, s. t. alkohoolilisi jookkõid tarvitab, siis on tema sõnade mõju korraga läinud. Veel rohkem: laste hingesse on kihti kallatud, nendelt usku inimeste püüete auususesse ja otsekohesusesse rõõwitud, neile filmakirja teenimise halba teed näidatud. Kooliõpetaja eeskujul on just karstufõpetuse juures suurem tähtsus, kui harilikult arvatakse; sest see õpetus ei ole mitte ainult teatavate teadmiste pakkumine, vaid meelsuseõpetus. Kuulus kasvatusteadlane Comenius nimetab last „järeldamavaks olevuseks“ ja mitmed teadlased (nagu Baldwin) tahavad isegi terwet lapsi edenemist järeldamamisega seletada. Kui ka see waatekoht ühekülgne on, jääb siiski Rooma targa Seneca sõna tõeks: „Pikk on tee eeskirjade kaudu, lühikene ja mõjuv eeskujude kaudu.“ Kooliõpetaja eeskuju on lastele, kes ülepea näitlikkust armastavad, nagu elavalt ettetoodavaks kinnituseks selle tõe kohta, mida kooliõpetaja oma sõnades avaldab.

On kooliõpetaja ise südamega asja juures, siis suudab ta oma sõnadele seda tõukejõudu anda, mis ka laste tahtmist liikuma paneb. Paljast teadmijest selle kohta, mis õige on, ei ole veel küllalt, et tegu sündida võiks. Selleks peab mõtetel ja meeletustel teatav „tundetoon“ olema, s. t. nendega peab tunne ühinema, et asi midagi väärt on; kooliõpetaja sõnad

peavad lastes südamest tulewat wägijookide halwaks-
pidamist sünnitama ja nendes igatjust puhta, karske
elu järele äratama. Siis täidab alles õpetus oma
otstarbet.

Et nii kaugele jõuda, kus suurem osa kooliõpe-
tajaid karskust soojalt soowitama hakkab, peame ije-
äralist rõhku kooliõpetajate karskuse peale panema
hakkama. Kooliõpetajate seminarid ja ettevalmis-
tuse kursused oleksiwad kohad, kus kõigepealt sun-
duslik karskuseõpetus tuleks maksma panna, kas
ijeseiswa ainena ehk ühenduses terwishoiuga. Nende
kooliõpetajate jaoks, kes juba ametis, tuleks põhjalikka
kursuseid korraldada, nagu neid Rootsi kooliwa-
litsus iga suwel toime paneb. Muidugi ei suudaks
meie mitte kursustest osawõtjatele prii reisi, ülespida-
mist ja paarkümmend krooni taju peale anda, nagu
Rootsi walitsus seminari kooliõpetajatele lubab, kuid
teatawat abi peaksiwad ka meie wallad muretsema
wõima. Usja rutulisemaks elussewimiseks heitku kars-
ked kooliõpetajad ühenduseks kokku, mille otstarb
ijearanis karskusemõtte laialilaotamine ametiwendade
ringfondades oleks, ühtlasi aga ka wabatahtlise
karskuseõpetuse edendamise koolides, sellekohaste õpe-
plaanide ja õpeteede läbitöötamine ja tarwilise kooli-
kirjanduse soetamine.

Selle kõrwal jääks seal, kus kooliõpetajad kars-
kuse poole ei hoiu, kohalikkude karsklaste eraalgatuse
hooleks laste karskusetundijid ja koosolekuid korral-
dada, nagu seda mitmepool meie maal juba katsutud on.

Karskusetööst koolid kõneledes, wõiks ka weel
laste karskusejeltjisiid nimetada, mille liifmete

arw iſeäraniſ Inglifjemaal, Ühſiiriikides, Rootſis, Soomes dige juur on. Kuid meie praegustes ſeaduſe- ja koolioludes on nende aſutamine pea täitſa wõimatu, kui neile mitte otſe uſulift wärwi ja kiriklift juhatuſt ei taheta anda.

* * *

Meie oleme ſeni alkoholi kahju ſelgitamiſeſt ja karſkuſe laialilaotamiſeſt kooli läbi peaasjalikult õpetuſe ja eeskujuga teel kõnelema. Tõuſeb küſimus: kas on karſkuſe aſi ſelle otſe koheſe töö läbi kooliſt läbikäinud rooreſoo juures küllalt kindluſtatud? Kas juudab paljas õpetuſ, olgu ta ka kui tuline, waimuſtaw ja ärataw, ſeſtwaid tagajärgeſid luua?

Kuulus Greeka mõttetaſt Plato uſkuſ, et tahtmine teadmiſeſ põhjeneb ja kõiſ kõlwatu olek ja ebarooruſed teadmatuſeſ juurduwad. Ka walguſtuſe aegadel 18. aataſajal oldi ſelleſ arwamiſeſ ja weel meie päiwil peetaſe ſelleſt laialiſelt kinni. Kus äratuntud tõele teod järgneda ei taha, ſeal arwataſe tarwilikuſ waateid püütawa ſihi kohta weel ſelgemataſ teha, et ſelle wäärtuſe tundmiſt tõſta. Kuid juba Rooma luuletaja Ovidiuſ laſeb Medeat ütelda: „Ma näen ſeda, miſ-parem on, ja kiidan ſeda heakſ, aga ma käin ſelle järel, miſ halwem.“ Ja Hiina wanaſõna finnitab: „Suured hinged tahawad, teiſed tahawad ainult tahta,“ ſ. t. ei jõua tegudeni. Ei ole ſellepäratiſt iga inimeſe juures mitte iſeeneſeſt mõiſta, et kuſ teada on, kui hea, iluſ ja kaſulik karſkuſ on, ſeal ſeda ka eluſ läbi wiidatſe. Inimeſe tahtmine ei ſeiſa

mitte otsekohe tema mõttefujutuste, mõistuse ja tunnete käsu all, vaid ainult ka u d s e l t. On kehās tarwiline tagawara muskliste- ja närwijõudu olemas, siis wõib tahtmine teoks muutuda, ehk nagu seda veldakse, efektiiviliseks saada. Selle jõuu rohkus aga oleneb omalt poolt keha elundite tegewusest: seedimisest, wereringjooksust, hingamisest jne.

Tahame meie, et karškufetööl koolis hingeline jõuualus ei puuduks, siis peame ülepea terve kaswatus eest hoolt kandma.

Töö tuleb laste wõimise kohaselt korraldada, et tarwiliseks puhkuseks ja unerahuks aega üle jääb. Nooremad lapsed tarwitawad läbisegi 10—12 tundi magamiseks, wanemad 8—9. Toiduolusid peab tõsiselt parandama hakkama, sest alatoitluse juures on ka tahtmise- ja töödud nõrk. Selles mõttes on koolikõhufidel, kooli poolt lõuna ehk pruukosti andmisel väga suur tähtsus. Inglise rahwakoolides on sest ajast saadik, kui laste toitmine sisse seati, õpilaste edasijõudmine 45—60% tõusnud ja laste ülespidamine ootamata paranenud. Silmas tuleb aga pidada, et liiga rohke lihaskõõmine kahjulik on ja erytawalt mõjub, kuna taimetoit paremini wereks muutub ja vähem äritab.

Korraliku toitmise, waimutöö ja puhkuse juures ei tohi ka mitte puhas õht ja otstarbekohane kehalik tegewus ja liikumine puududa. Kuulus loodusseteade lane Helmholz kiidab Inglise mängusid sealsetes ülikoolides ja ütleb: „Si pea mitte ära unustama, et mida vähem noortele meestele wõimalust muretsetakse

wärskes õhus wiibimiseks ja tugewaks liikumiseks, seda rohkem kalduvad nad petlikku wärskendust tubaka ja nimmastawate jookide kurjastitarvitamises otsima.“

Ka meie juures tuleb wõimlemisele, wabadele mängudele, uis- ja suusajooksmisele, ujumisele ja muudele kehaharjutustele kooli kaswatuselawas täieline kodaniku õigus anda. Nad karastawad terwist, teewad lihaksed paenduwaks ja tugewaks, teritawad silma ja kõrwa ja sunnivad keha tahtmise käskude järele käima. Seltsamal wiisil mõjub ka kehalik töö, millele uuema aja koolides ikka rohkem maad antakse, kus kooliaiad, puu- ja metalli töötoad pea kufagil enam ei puudu.

Aga weel hulka teisi asju tuleb kaswatajal silmas pidada, kui ta oma hoolealustest tugewaid iseloomusid tahab kaswatada, kes oludesse mitte ära ei kao ning kiusatustele ja meelitustele järele ei anna. Sest ei ole weel mitte küllalt sellest, et terwis korras, et lihaksed ja meeled sõna kuulewad, waid tarwis on, et ka mõtteid ja tundeid taltsutada osatakse ja suudatakse, et isegi kõik loomulikud kehatarwidused ja tungid mõistuse walitsuse all seisaksiwad. Niisuguse iseene ise üle walitsemise kaswatamine on sedawõrd tähtis, et paljud kaswatuseteadlased seda kõikide wooruste aluseks peawad.

Jüsioloogiliselt waadates sünnib enesetaltsutamine n. n. tagasihoidwate wõi takistawate närwide ja närwirafukeste abil (Hemmungsnerven). Nende toetusel hoitakse näituseks hingamist, haigutust, kõha, haiwasust tagasi, nende abil wõidetakse wiha, naeru j. m. Tuleb aga sellekohaseid takistawaid meelestusi (Hem-

mungsvorstellungen) foguda, mis närwide peale m juwad ja nad tegewusekse panewad. On näit. kellegil wihas l omiseks kerge k si, siis peab ta teadma, et tarwis on ürituse s nnitajast kaugemale minna, ehk selle peale mõtlemata, et see, kes teda wihastab, rumal ja narr on. Sagedasti tuleb tundmuste üle w ituseamiseks muskritegewust appi wõtta. Nii w ib kurba meeoleolu sel teel fergitada, et mõni tund metsas ja w ljal ümber kõnnitakse, ehk wäljas mõnda tööd ette w detakse, mis teisi mõtteid ja tundmusi äratab.

Muidugi ei lähe tagasihoidmine mitte esimesel katsel forda, waid ta nõuab pikka, mitmekülgset h a r j u t a m i s t. Ja selleks peab õpilastele wõimalusi pakkuma ja neid selleks äratama. Tuttaw moralp dagog Fr. W. F   r s t e r soowitab selles mõttes oma „Jugendlehres“ asektilisi harjutusi.  pilased katsugu näit. mõnikord meeleka maistoidud puutumata jätta; kui j nu kõige fangem, oodatagu wee juure jõudes tükk aega, enne kui teda maitstakse; mõnikord kohustatagu endid teatava aja waikima jne. Kõige parem, kui neid harjutusi mängu kujul ette w detakse, kusjuures lapsed üksteisega puuduse kannatamises w istelda w iwad. Niijuguseid harjutusi tegiwad kuulsa Dessau filantropini (Rousseau m ttel asutatud kooli) kaswandikud wabahtlikult. Mõne meelest näib see ehk keskajaline olewat. Kuid k it, mis keskajal tehti, ei ole weel mitte halb ja ka sealt w ib midagi õppida. Kõigepealt seda lihtsat tõtt, mida juba wanaaja targad ära tundnud, et inimesed sellega mitte õnne kätte ei saa, kui nad oma tarwidusi, i e  ranis m nusi katsuwad peenendada ja rohkendada, waid ennem selle läbi, et nad neid w hen-

davad. See maksab iseäraliselt mõõdul laste kohta. Sest kes juba noores eas ära hellitatud, palju läbi katfunud ja maitstud, mis alles wanemas põlves uudiseks peaks olema, see peab, et ülepea wanemas eas veel midagi lõbu tunda, meelte rahustamiseks kõige mitmekesisemaid, kulukamaid ja ka hävitavamaid abinõusid otsima. Selle läbi saab ta himude orjaks ja on sunnitud oma jõudu viimiseni nende täitmise peale ära kulutama. Kes elu tähele pannud, peab tunnistama, et meie aeg praegu väga selle all kannatab, kuna ta rohkete välispidiste tarviduste täitmise koorma all ära kulub ja wabale waimlisele tegewusele tõusta ei suuda.

Õsloomu wabanemisele peaks aga edenemine minema. Ja et teed sünnapoole tasandada, karsket ja kainet elu võimalikuks teha, peab kool iseäranis kõrgemate waimliste huwide äratamiseks laste juures kaasa aitama. Sest alles see inimene, kes kõrgemat lõbu tunneb, hakkab meeli-äritavaid ja sõditavaid mõnuksid, mille hulka ka alkoholi tarvitamine kuulub, halvaks pidama. Kuna meeleliseid lõbud enam egoistilist laadi kannavad, inimest enese juures kinni peavad, tõstavad waimlised lõbud teda kõrgemale; nad kihutavad inimest oma rõõmusid teistega jagama ja tõusevad wastastikusse kokkupuumumises teistega suuremaks, tugevamaks.

Muusikuste waimliste lõbude hulka käiwad kunstilised ja kirjanduslised huwid, mis kujutawa kunsti, laulu ja muusika ilu kättejaadawaks tegemisega ja ilmakirjanduse warakambrite awamisega tõusewad. Siia

kuuluvad kõik loomiserõõmud, mida laps korda läinud joonistuse, kirjatöökeste, dramatiliselt kujutuse üle tunneb, kui need tema hingest, tema mõtetest ja tunnetest sündinud. Siin nimetame intellektuaaltundeid, mis filmapiiri laienemisel, tekkivate küsimuste peale vastuse leidmisel tähtsavad, kui ülesandest või eluprobleemist otsimise ja peadmurdmise järele oma jõuga üle on saadud. Siin juhime tähelepanemist ka looduse armastuse ja usuliste tunnete peale, mis uut julgust ja jõudu annavad. Ei taha meie ka mitte rõõmu kehaharjutustest, spordist, kehast, mis ka wainlised tegewused, sedawõrd kui inimene selle juures midagi mõtleb, tunneb, loob, halwaks pidama hakata, waid tuletame neid weel kord siin uuesti meelde, et nende tähtsust toonitada.

Kui õpilasi nendest rõõmuhallikatest on õpetatud jooma, siis ei taha nad mõistust tumeštawatele ja tundeid segawatele alkoholiojadele minna, lauldagu neile või üle ilma kajawat kiitust. Siis tunnewad nad ära, et „parem on rahustamata inimene olla, kui rahustatud siga.“

Kõik need asjad seawad koolile nõudmisi, mida tema joonega täita ei suuda. Kas peab sellepärast karstusjõu koolis õpetuse ja sõna kaudu katki jääma? Ei mitte. Meie tahame sellega tõsiselt algust teha, kuid selles äratundmises, et sel tööl alles siis tagajärge on, kui meie kool u u e n d a t u d k u j u l e l u l e tõuseb. Selleks peab ka karstuseliitumine kaasa aitama, et see pea tuleks. Selleks pakkugu karstuseljeltid hariduseljeltidele kätt, kes mitmepool emakeelsele uuen-
duseloolile on hakanud alust panema, kus rõõmust meelt

ja elawat waimlist hurwi walitfufele tahetafse aidata. Karstufeseltfid aratagu kodud senifest unest üles ja katfugu neid alkoholi kfhwtifest dhufst tuulutada. Ilma toetufeta perekonna poolt ei suuda ka kõige parem kool midagi, kui kodus kõik maha listafse, mis kool üles ehitanud.

Meie siht seifab selgelt ja kõrgelt meie ees. Meie tungime tema poole mitmes osas, kes töö oma wahel ära jaotanud. Muudkui mitte wäsjida! Meie wõit-
leme oma tulewiku pärast.

on

TÜ RAAMATUKOGU

10300015876206

A

2548

